

שמקפיד עליו בדעתו, ולכן, נהג נזיפותא
בנפשיה תלתין יומין.

ושורב אירע מעשה בהקפדה של רבי, שהביא
לקבלת נזיפה:

פעם אחת, גזר רבי שלא ישנו לתלמידים
בשוק בפומבי, אלא רק בצנעא.

מאי דרש?

דרש את הפסוק בשיר השירים [פרק ז]
"חמוקי ירכיך — כמו חלאים".

מה ירך צריכה להמצא בפתר, שחייבים
לכסותה בבגד,

אף דברי תורה בפתר, והוקשו דברי תורה ב-טו
בפסוק זה לירך, בסיומו של הפסוק, שנכתב
בו "מעשה ידי אומן", והכונה היא לתורה,
שהיא "מעשה אומנתו של הקב"ה" [לשון
רש"י].

יצא רבי חייא, ושנה לשני בני אחיו בשוק,
לרב [שהיה בן אחיו של רבי חייא ובן
אחותו של רבי חייא], ולרבה בר בר חנה
[שהיה בן אחיו ולא היה בן אחותו].

שמע רבי על כך שרבי חייא שנה להם
בשוק, ואיקפד על רבי חייא, על ששנה דברי
תורה בחוץ⁽⁹²⁾.

ופרכינן: וכי נזיפה דידהו, של בני ארץ
ישראל, היא רק שבעה ימים בלבד, ותו
לא!?

והא רבי שמעון בר רבי ובר קפרא הוו יתבי
וקא גרסי, קשיא להו שמעתא.

אמר ליה רבי שמעון בנו של רבי לבר
קפרא: דבר זה צריך רבי. צריכים אנו להגיע
לרבי [אביו של רבי שמעון], כדי שיבאר
ויפתור לנו את הקושי שבסוגיא.

אמר ליה בר קפרא לרבי שמעון: ומה רבי
אומר בדבר זה?! והיינו, אין רבי בעולם
שיכול להסביר לנו ענין זה.

אזל רבי שמעון בר רבי, ואמר ליה לאבוח
את דברי בר קפרא. ואמר זאת לתומו, ולא
כהולך רכיל [רש"י]⁽⁹¹⁾.

איכפד רבי על הזלזול בכבודו.

אתא בר קפרא לאיתחזווי ליה. בא בר קפרא
לבקר את רבי, שהיה חולה.

אמר ליה רבי: בר קפרא, איני מכירך
מעולם! ובכך רמז לו על הקפדתו, ושאינו
רוצה שישאר במחיצתו אלא יעזוב את
המקום⁽⁹²⁾.

ידע בר קפרא דנקט רבי מילתא בדעתיה,

92. החפץ חיים שם ביאר, שאמנם רבי לא
האמין למה ששמע מרבי שמעון, מצד איסור
קבלת רכילות, ומכל מקום אמר לו כן, כדי
שיראה מה ששייב לו, ועל פי זה ידע אם אמת
נכון הדבר מה ששמע אודותיו.

93. מבאר הח"ח [ז ח], שרבי לא סמך על

91. החפץ חיים [ז יח ובהגהה] הקשה, איך
הותר לו לספר הדבר, והלא יש בזה משום
רכילות. וכתב בזה שני ביאורים: א. בעת הסיפור
לא עלתה על דעתו של רבי שמעון שיש בזה
משום רכילות. וכן נראה שפירש רש"י. ב. בר
קפרא אמר דבריו בפני שלשה, ובאופן זה, אין
איסור לספר הדבר לפי תומו.

אתא בא רבי חייא לאיתחזווי ליה, להראות לפני רבי.

לפון, אכן אתא בא רבי חייא ביום השלושים אל רבי.

אמר ליה רבי: עייא! [כינוי גנאי] ראה מי קורא לך בחוץ! ? דהיינו, צא החוצה!

אמר ליה רבי חייא אמאי אתית, מדוע באת עתה?

ידע הבין רבי חייא מדברי רבי דנקט מילתא בדעתיה, שהוא כועס עליו, ובדעתו לנזוף בו.

אמר ליה רבי חייא: באתי כיון דשלח לי מר דליתי, שאבוא.

נהג רבי חייא נזיפותא בנפשיה תלתין יומין, שלשים יום.

אמר ליה רבי: והא שלחי לך לאחר מכן שליח להודיעך דלא תיתי!

ביום תלתין ביום השלשים עצמו, בטרם נשלמו שלשים יום מלאים של נזיפה, שלח ליה רבי לרבי חייא: תא, בוא אלי!

אמר ליה רבי חייא: זה, את השליח הראשון, ראיתי, וזה, השליח השני, לא ראיתי.

הדר שלח ליה, שלח להודיעו דלא ליתי, שימנע מלבוא אליו.

קרי עליה רבי, על רבי חייא, את הפסוק מספר משלי [פרק טז] "ברצות ה' דרכי איש — גם אויביו ישלים אתו". שהרי על כרחו הוא בא, בהוראתו של רבי, למרות שרבי עצמו שלח לו שליח שני שלא יבוא.

ומבאר הגמרא: מעיקרא, בתחילה, כשקרא רבי לרבי חייא ביום השלשים לבוא אליו — מאי סבר?, למה סבר רבי שמותר לו לרבי חייא לבוא אליו, למרות שלא הסתיימו שלושים הימים של נזיפות, ולבסוף שאמר לו שלא לבוא, מאי סבר? מה היתה סברתו לשינוי דעתו?

ושאל רבי את רבי חייא: מאי טעמא עבד מר הכי, לשנות דברי תורה בחוץ! ?

מעיקרא, בתחילה, סבר רבי שמקצת היום נחשבת ככולו, וכאילו הסתיימו כבר שלשים הימים.

אמר ליה רבי חייא: דכתיב [משלי א] "חכמות — בחוץ תרונה"⁹⁴.

ולבסוף סבר רבי, שלא אמרינן מקצת היום ככולו.

אמר ליה רבי: אם קרית — לא שנית, שלא חזרת על למודך. שאילו היית חוזר ושונה לימודך, לא היית בא לכלל טעות.

ואם שנית — לא חזרת ושילשת.

94. הגריעב"ץ מבאר, שרבי חייא לא ציית לדברי רבי, הואיל ואין לשמוע לרב כשהוא מנגד לדין תורה, ולפי דעת רבי חייא, היה הוראת רבי בענין זה שלא על פי דין.

השמועה ששמע בלבד, אלא שלאחר מכן נתברר לו הדבר לאמיתו. עוד כתב, שכדבר העתיד להתגלות לבסוף, וכמו במעשה זה, מותר לו לסמוך, שבוה אין אדם עשוי לשקר.

חד יומא! וכמו שמצינו נזיפה של יום אחד:
כי הא דשמואל ומר עוקבא:

שמואל היה גדול בתורה, ומר עוקבא היה
כתלמיד בפני הרב לעומתו, ואילו מר עוקבא
היה נשיא בית דין. ולכן:

כי הווי יתבי שמואל ומר עוקבא וגרסי
שמעתא, למדו סוגיות — הוה יתיב היה
יושב מר עוקבא קמיה דשמואל כתלמיד
בפני רבו, ברחוק ארבע אמות.

וכי הווי יתבי בדינא — הוה יתיב שמואל
קמיה דמר עוקבא, שהיה נשיא בית הדין,
ברחוק ארבע אמות, לכבודו של מר עוקבא
נשיא בית הדין.

והווי חייקי ליה היו חוקקים ומנמיכים דוכתא
מקום למר עוקבא כשהיה יושב לדין,
בציפתא מחצלת, ויתיב עילויה, כי היכי
דלישתמען מיליה, כדי שישמע את דברי
שמואל, שהיה רבו בתורה.

כל יומא הוה מלווי ליה, היה מלווה מר עוקבא
לשמואל עד אושפיזיה, ונדרכו של המלווה
אדם לכבודו, שהוא הולך אחר האדם שהוא
מלווה אותו, עד מקום מגוריו של שמואל,
מפני כבודו של שמואל.

יומא חד איטריד מר עוקבא בדיניה, היה
טרוד במחשבותיו בנידון הענין שדן בו, ולא
זכר ללכת אחר שמואל ללותו, אלא הלך
בדרך כשהוא צועד ראשון, והוה אזיל

ואם שילשת ובכל זאת טעית, אות הוא כי
לא פירשו לך פסוק זה כראוי.

היות וכך הוא ענינו של הפסוק "הכמות
בחוץ תרנה" — כדברי רבא:

דאמר רבא: כל העוסק בתורה מבפנים,
בצנעא — תורתו מכרזת עליו מבחוץ.

ופרכינן: מדוע אין לשנות דברי תורה בחוץ,
והא כתיב [ישעיהו מח] "לא מראש בסתר
דברתי"?! ומוכח שאין לשנות את דברי
התורה בסתר, אלא אדרבא, יש לשנותם
בגלוי, בחוץ.

ומשנינן ההוא קרא, מדבר ביומי דכלה,
בדרשה שהכל מתאספים לשומעה, שהיא
בגלוי, ברוב עם, אך אינה בחוץ.

והוינן בה: ורבי חייא ששנה בחוץ, האי
"חמוקי ירכיך", שמוכח ממנו שיש לשנות
בפנים — מאי עביד לה, כיצד הוא דורש
פסוק זה?

ומשנינן: מוקי לה, הוא מעמיד אותו, בצדקה
ובגמילות חסדים, שיש לעשותם בסתר,
בצנעא.

ועתה, לאחר שביארה הגמרא את המחלוקת
בין רבי לרבי חייא, היא מקשה: אלמא,
נזיפה דידהו תלת יומין!

ומשנינן: נזיפת נשיא שאני⁽⁹⁵⁾.

ומבארת הגמרא: ונזיפה דידן — כמה הוי?

להחמיר עליה יותר מז' ימים.
ובעיקר הדין, הב"ח דקדק מלשון הטור,
שאפילו נזיפת נשיא דידן, זמנה ל' יום.

95. הקשה המהרש"א, הלא מצאנו אצל מרים,
שנזפה מהשכינה, ואעפ"כ נתפרש שם, שדיה
בשבעה ימים. ותירץ, הואיל והעם לא נסע עד
שנאספה מצרעתה, על כן לא רצה הקב"ה

שמואל בתריה, אחרי מר עוקבא.

כי מטא כשהגיע שמואל לביתיה של מר עוקבא, אמר ליה שמואל למר עוקבא: וכי לא נגה לך?! לא די לך שהלכתי אחריך עד ביתך?! עתה לישרי לי מר בתיגריה! הרשיני לחזור חזרה, ואלך למקומי!

ידע הבין מר עוקבא דנקט שמואל מילתא בדעתיה, שהתכוין לנזוף בו על כך שהלך אחריו, ולא הלך מר זוטרא אחריו.

נהג מר עוקבא נזיפותא בנפשיה חד יומא.

ומביאה הגמרא מעשה נוסף, שהורה בו רב נחמן לנהוג נזיפה של יום אחד.

ההיא איתתא דהוות יתבה בשבילא. היתה אשה אשר ישבה באמצע שביל שעוברים בו בני אדם, הוות פשטה כרעה היתה פושטת רגלה, וקא מניפה חושלאי מין ירק.

והוה חליף ואזיל צורבא מרבנן, ולא איכנעה מקמיה לפנות לו את המעבר.

אמר: כמה חציפא ההיא איתתא!

אתאי האשה לקמיה דרב נחמן, לברר משמעות דבריו כלפיה, ואם היא צריכה לנהוג בנידוי.

אמר לה: מי שמעת שהוציא אותו צורבא מרבנן שמתא מפומיה?

אמרה ליה: לא.

אמר לה רב נחמן: זילי, נהוגי נזיפותא חד יומא בנפשיך.

זוטרא בר טוביה הוה קפסיק סידרא, מלמד פרשיות מהמקרא קמיה דרב יהודה.

כי מטא להאי פסוקא [שמואל ב כג] "ואלה דברי דוד האחרונים", ולשון "דברי" משמע דברי נבואה.

אמר ליה, שאל זוטרא את רב יהודה: "דברי דוד אחרונים" — מכלל דאיכא "דברי דוד ראשונים".

"דברי דוד הראשונים" — מאי נינהו? היכן מצינו שאמר דוד דברי נבואה מלבד הדברים האחרונים?

שתיק רב יהודה על שאלתו, ולא אמר ליה ולא מידי.

הדר אמר ליה, ושוב חזר זוטרא ושאלו: "אחרונים" — מכלל דאיכא ראשונים.

"ראשונים" — מאי היא?!

הקפיד רב יהודה על שחזר לשאלו לאחר ששתק ולא ענה לו:

אמר ליה רב יהודה לזוטרא: מאי דעתך, האם חושב אתה דמי שלא ידע פירושא דהאי קרא — לאו גברא רבה הוא?!

ידע זוטרא דנקט רב יהודה מילתא בדעתיה.

נהג נזיפותא בנפשיה חד יומא.

ואומרת הגמרא: ודאתן עליה, כיון שהבאנו שאלה זו של מר זוטרא, מיהא, בכל אופן, הבה נדון בה:

זה שאמר הכתוב שאלו הם "דברי דוד האחרונים".

אחרונים — מכלל דאיכא ראשונים!

ואם כן, דברי דוד הראשונים — מאי היא?

ומבארת הגמרא: אלו הם דברי דוד שנכתבו בספר שמואל ב [פרק כב]:

”וידבר דוד לה' את דברי השירה הזאת, ביום הציל ה' אתו מכף כל אויביו ומכף שאול”.

ועל דברים אלו אמר לו הקדוש ברוך הוא לדוד:

דוד, וכי שירה אתה אומר על מפלתו של שאול? (96) והרי הוא צדיק ממך. ואלמלי אילו אתה היית שאול, והוא היה דוד — איברתי כמה דוד מפניו (97).

והיינו דכתיב בספר תהלים [פרק ז], שאמר דוד על שגגתו אודות שאול:

”שגיון [דברים על שגגה] לדוד, אשר שר לה', על דברי בוש בן ימיני”.

וכי בוש שמו? והלא שאול שמו!

אלא, מה כושי משונה בעורו — אף שאול

משונה לטובה משאר הבריות במעשיו, שהיה צדיק גמור.

כיוצא בדבר אתה אומר על דברי הכתוב במעשה אהרן ומרים, כשדברו על משה, על שפירש מאשתו צפורה [במדבר יב]: “על אדות האשה הכשית אשר לקח”:

וכי כושית שמה? והלא ציפורה שמה!

אלא, מה כושית משונה בעורה — אף ציפורה משונה במעשיה.

כיוצא בדבר אתה אומר [ירמיהו לח] “וישמע עבד מלך הכושיו”.

וכי כושי שמו? והלא צדקיה שמו!

אלא, מה כושי משונה בעורו — אף צדקיה משונה במעשיו.

כיוצא בדבר אתה אומר [עמוס ט] “הלוא כבני כשיום אתם לי, בני ישראל”.

וכי כושיים שמן? והלא ישראל שמן!

והגעת הירושה, והרי יתכן שימות קרובו ולא יבוא לו שום ירושה ממנו, ועל כן יש מקום לברכת הטוב והמטיב, מה שאין כן בנידוננו, שעצם מיתת שאול היתה סיבה לטובת דוד, שעל ידי זה לא היה מעכב את מלכותו, ובזה אין ראוי לומר שירה מפני הצער שבאבדן הצדיק. עוד כתב לבאר, שמפני גודל צדקתו של שאול, והצער שבמיתתו, אין נחשב הרווח שיש לו ממיתתו.

97. הראשונים מבארים, שאמנם שאול היה צדיק מדוד, מכל מקום איבד הקב"ה אותו מפני דוד, הואיל ודוד היה ראוי למלכות יותר ממנו.

96. החזו"א [סוף או"ח] מבאר שסברת דוד היתה, על פי מה שלמדנו בברכות [נט], שאדם שמת קרובו, והגיע לו ממנו ירושה, הרי הוא מברך ברכת דיין האמת על השמועה הרעה, וברכת הטוב והמטיב על השמועה הטובה, ואף כאן, אמנם נצטער דוד צער רב על מות שאול בחיר ה', כמפורש בתחילת ספר שמואל ב, מכל מקום היתה דעתו שהוא צריך לומר גם כן שירה על הטובה שהיתה לו מכך, שמעתה תכון המלכות בידו.

ואמר לו הקב"ה ששגג בידו, והחילוק הוא, שבמיתת קרובו הנ"ל ישנם באמת שני ענינים נפרדים וחלוקים לגמרי זה מזה, עצם המיתה

אלא, מה כושי משונה בעורו — אף ישראל משונין במעשיהן מכל האומות.

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: מאי דכתיב בתחילת דברי דוד האחרונים "נאם דוד בן ישי, ונאם הגבר הקם על". כך פירושו:

"נאם דוד בן ישי" — שהקים עולה של תשובה⁽⁹⁸⁾.

והמשיך דוד בכפל לשון:

"אמר לי אלהי ישראל, לי [אלי] דיבר צור ישראל:

מושל באדם צדיק, מושל יראת אלהים".

ומבאר הגמרא: מאי קאמר דוד?

אמר רבי אבהו, הכי קאמר דוד:

אמר לי אלהי ישראל, לי אלי דיבר צור ישראל: אני מושל באדם.

ומי מושל בי — צדיק!

לפי שאני גוזר גזרה, והצדיק מבטלה!

"אלה שמות הגברים אשר לדוד, ישב בשבת" וגו',

מאי קאמר?

אמר רבי אבהו, הכי קאמר:

ואלה שמות גבורותיו של דוד:

"יושב בשבת" — בשעה שהיה יושב בישיבה לא היה יושב על גבי כרים וכסתות, אלא על גבי קרקע⁽⁹⁹⁾.

דכל כמה דהוה רביה של דוד, עירא היאירי, קיים — הוה מתני היה שונה עירא היאירי להו לרבנן את דבריו כשהוא יושב על גבי כרים וכסתות.

כי נח נפשיה, ואחר שנפטר עירא היאירי, הוה מתני דוד במקומו לרבנן, והוה יתיב על גבי קרקע, ולא ישב על כרים וכסתות כמו רבו.

אמרו ליה רבנן לדוד: ליתיב יישב מר אכרים וכסתות!

לא קביל עליה, לא הסכים לכך.

"תחכמני" — אמר רב: אמר לו הקדוש ברוך הוא, הואיל והשפלת עצמך — תהא כמוני! שאני גוזר גזרה — ואתה מבטלה!

"ראש השלישים" — תהא ראש לשלשת אבות, בכך שתלך לפניהם לעולם הבא.

ונמצא שמזלו של דוד גרם לו זאת.

98. רש"י מפרש על פי דברי הגמרא [ע"ז ד], שבאמת לא היה דוד ראוי לחטא בת שבע, ומיד ה' היתה זאת, כדי שישוב בתשובה על כך, ולהורות דרך תשובה לאחרים.

99. במגילה [כא] למדנו, שאין לרב לשנות

לתלמידו כשהוא יושב ע"ג מטה והם יושבים על הקרקע. והקשה הר"ן, הרי כאן למדנו להיפך. ותירץ, שכאשר צריך הרב ללמד ענין קשה, יש לו לישב במקום גבוה ותלמידו במקום נמוך, כדי שישמעו דבריו היטב, ויתיישב הדבר על לבם.

והמצפה איתן העיר, שלולא קושיא זו גם כן יש להכריח כדברי הר"ן, שהרי מפורש

שיתבאר להלן:

דתניא: מי שמנודה לרב — הרי הוא מנודה גם לתלמיד.

אבל מנודה לתלמיד — אינו מנודה לרב, שאין הרב צריך להתרחק ממנו.

ומדייקת הגמרא: מנודה לתלמיד, רק לרב הוא דאינו מנודה, הא לכולי עלמא — מנודה.

והוינן בה: למאי? באיזה סיבת נידוי, המנודה לתלמיד הינו מנודה לכולי עלמא, חוץ מאשר לרב?

אי נידו אותו בסיבת מזלי דשמיא, שעבר עבירה המחייבת נידוי, ולכן נידהו התלמיד, מדוע הוא אינו מנודה גם לרב? והרי כבר אמר הכתוב [משלי כא] "אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד חז", וגם הרב חייב לנהוג בריחוק כלפי מי שנידה התלמיד.

אלא לאו, מדברת הברייתא בתלמיד שנידה לכבוד עצמו.

אמר רב יוסף: צורבא מרבנן, עביד דינא לנפשיה, עושה דין לעצמו בתביעות ממוניות

"הוא עדינו העצמי" — כשהיה יושב ועוסק בתורה — היה מעדן עצמו, מכופף את עצמו עד שהיו ידיו ורגליו ביחד, כמו תולעת.

ואילו בשעה שיוצא למלחמה — היה מקשה עצמו בגבורה כעין קשה [וזהו ביאור "העצמי"].

"על שמנה מאות חלל בפעם אחת" — שהיה זורק חץ ומפיל שמונה מאות חלל בפעם אחת. והיה מתאנח על מאתים.

דכתיב [דברים לב] "איכה ירדף אחד אלה".

יצתה בת קול ואמרה: [מלכים א טו] "רק בדבר אוריה החתי". שבגלל המעשה עם בת שבע, אלמנתו של אוריה החתי, נמנע ממנו להרוג אלה בבת אחת (100).

אמר רבי תנחום בריה דרבי חייה איש כפר עכו אמר רבי יעקב בר אחא אמר רבי שמלאי.

ואמרי לה, אמר רבי תנחום אמר רב הונא.

ואמרי לה, אמר רב הונא להוריה:

תלמיד שנידה לכבודו — נדויו נידוי, וכפי

דברי חכמים אלו מלשון הפסוקים. שהלא שירת דוד נכתבה שתי פעמים, בשמואל [כב] ובתהלים [יח], וישנם כמה שינויי לשון ביניהם. ואחד השינויים הוא, שבשמואל נאמר "תשמרני לראש גויים", ובתהלים נאמר "תשמני לראש גויים". ומבאר החיד"א, שהגימטריא של "תשמרני" היא 0100, והגימטריא של "תשמני" היא 800, וחילוק זה הוא בין מה שהיה קודם החטא למה שהיה לאחר החטא, כמו שלמדנו בגמרא. וכעין זה מביאים בשם הגר"א.

בגמרא שם, שעד ימות רבן גמליאל היו לומדים תורה בעמידה דוקא. ועל כרחק צריך להעמיד סוגייתנו כשלמדו דבר קשה, שבזה הותר לישב, כמפורש שם במגילה.

עוד כתב הר"ן, שדברי הגמרא במגילה נאמרו דוקא כאשר התלמידים ראויים כבר ליסמך, שהם חכמים גדולים בתורה.

100. החיד"א בחומת אנך [תהלים יח] דקדק